פקודי ב

א. בתחלת פרשתנו „אלה פקודי המשכן משכן העדות וגו׳" מעתיק רש״י (בד״ה השני) את התיבות „ה־משכן משכן" ומפרש: „שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל".

וצריך להבין:

א) הן אמת שהענין כשלעצמו, מה שבראש פרשתנו יש רמז לב׳ המקדשות, הוא מילתא בטעמא: היות ופרשה זו היא כעין סך־הכל מבנין המשכן וכליו [וכדברי רש״י בד״ה הראשון שבפסוק זה: „בפ׳ זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן לכסף ולזהב ולנחשת ונמנו כל כליו לכל עבודתו"], לכן כאן הוא המקום לרמז לעוד ב׳ מקדשות שיהיו בעתיד[3]; אולם קשה להבין: למה בא הרמז בכתוב בענין המורה על חורבנם, שהמקדש „נתמשכן בשני חורבנין" — ולא ברמז אחר המורה על המקדש בבנינו וקיומו?

ב) יתרה מזה: למה דרשו רז״ל התיבות הנ״ל מל׳ משכון — המורה על חורבנם והרי בכ״מ ופשוטו של מקרא הוא לפרשו מל׳ ושכנתי בתוכם — שהי׳ זה גם במקדש (ובאופן שונה *[1] בא׳ מהשני).

ג) מזה שרש״י מעתיק „המשכן משכן" מובן מאליו שדיוקו הוא מ־הכפלת תיבת „משכן" — ולמה לו להסביר זה במפורש: „שני פעמים"? ובפרט שברוב המקומות ככולם דרכו לפרש מבלי להקדים את הקושיא המתיישבת בפירושו[2]; וכ״ש בנדו״ד שהדיוק של „שני פעמים" בולט הוא[3].

ד) למה דייק רש״י לומר „רמז למקדש שנתמשכן" (ל׳ יחיד) „בשני חורבנין"? והלא הן ב׳ מקדשות — ולכאורה הי׳ נכון יותר לומר „רמז למקדשות שנתמשכנו" בל׳ רבים, ה־מתאימה גם יותר הן לתחילת דבריו „שני פעמים", והן להמשך דבריו „בשני חורבנין" (ל׳ רבים).

ה) לאיזה טעם הוצרך להוסיף ולבאר שה„חורבנין" היו על „עונותיהן של ישראל", לאחר שכל הדיוק בכפל הל׳ „המשכן משכן" „שני פעמים" כבר מיושב ומוסבר באמרו שזהו „רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין"?

ו) עה״פ[4] „ויפל על צואר בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו" פרש״י שקאי „על שני מקדשות ש־עתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב" וגם „על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב" — הרי שגם משכן שילה נחרב כמו

---

1) ומתורצת עפ״ז קושיית הגו״א: „ומאי עינינו לכאן לכתוב זה כאן ולמה לא כתב זה בכל הפרשה שקדמה" — ומה שתירץ, אינו ע״פ פשוטו של מקרא. ועד״ז מה שתירץ המשכיל לדוד.

*1) ראה לקמן סוף הסעיף.

2) משא״כ בפ׳ וישב (לח, ל) שמפרש רש״י „ארבע ידות כתובות כאן" — הוא מפני כי בלאה״כ אין ברור דיוקו של רש״י. ובפ׳ משפטים (כג יט): „ובג׳ מקומות נכתב בתורה וכו׳", ובפ׳ תשא (לד, כו): „ושלשה פעמים כתוב בתורה וכו׳" (וכ״ה בפ׳ ראה (יד, כא)) — כי לא כל הג׳ פעמים נכתבו על אתר.

3) אבל ראה לקמן הערה 5.

4) ויגש מה, יד.

ב' המקדשות — וא"כ יש להקשות: מנ"ל לרש"י שכוונת הכתוב (במ"ש „המשכן משכן" ב' פעמים) לחורבנם של ב' המקדשות (ונשאר בצ"ע למה לא נרמז חורבנו של משכן שילה), אולי (ואדרבא יותר קרוב לומר ש)כוונתו לחורבנם של משכן שילה[5] (הקודם להם) ושל מקדש ראשון (ולא נרמז חורבנו של המקדש הב', כי הי' חסר (כדלקמן) משא"כ משכן דמשה ושני הנ"ל)?

ז) רש"י מפרש (מהל' „משכן") שהמקדש „נתמשכן בשני חורבנין".

5) ומ"ש השפ"ח שמ"ש „המשכן" בה"א הידיעה מוכת ש„קאי על המשכן המיוחד דהיינו בית עולמים שהוא בית המקדש א"כ קשה למה מכנה אותו הכתוב בלשון משכן אלא רמז וכו'", אי"מ כלל: (א) מנ"ל להבן חמש (למקרא) ש„המשכן" בה"א ה־ ידיעה מרמז לביהמ"ק, (ב) הרי מפורש ב־ רש"י שהדיוק הוא ממ"ש „המשכן משכן" „שני פעמים" (ולא „למה מכנה אותו הכתוב בלשון משכן"). ואולי י"ל שזהו א' מכוונות רש"י בהוספת התיבות „שני פעמים" לשלול פי' זה. ועד"ז קשה על מ"ש המשכיל לדוד „דה' דהמשכן לאתויי עוד אחר, דל חד לגופי', אייתרו לי' תרי לדרשה".

ומה שהקשו „הא לא מיותר לדרשא אלא חד משכן וחד איצטריך לגופה"* — הנה אין כוונת רש"י שהרמז לשני המשכונות הוא משני יתורים, כ"א מזה שכתוב ב' פעמים — היינו שהכתוב כתבו עוד פעם — אף שלכאורה מיותר הוא — כדי שע"ז יהיו כתובים „שני פעמים" (בזה אחר זה לרמז ב') משכונות.

*) ואף שלכאורה הול"ל „אלה הפקו־ דים" כבמדבר (א, מד) — י"ל דשאני התם שלפני זה מבואר שהמדובר בבנ"י, משא"כ כאן שלאחרי זה מבאר דהמדובר במשכן. ועוד שבפרשתנו נזכר גם „פקודי העדה".

היינו שחורבנו של המקדש הוא באופן הדומה ללקיחת משכון[6] — ולכאורה אינו כן: שהרי המשכון הוא דבר הניטל מהלווה באופן עראי וזמני, עד שיפרע החוב שאז חוזר המשכון לבעליו. ולפ"ז בנדו"ד, כשלקח הקב"ה את המקדש (הראשון) ל„משכון", הי' לו להחזירו כמו שהוא, היינו שביהמ"ק השני ידמה בכל פרטיו להראשון; ובפועל הרי במקדש השני נחסרו כמה ענינים שהיו בקודמו. וכמבואר בפרש"י עה"פ[7] „יפת אלקים ליפת": „אע"פ . . שבנה כורש . . בית שני לא שרתה בו שכינה[8], והיכן שרתה במקדש ראשון כו'"; ובפ' תצוה[9] פרש"י: „ובמקדש שני הי' החושן כו' אבל אותו השם לא הי' בתוכו". וא"כ איך שייך לומר שביהמ"ק ה־ ראשון „נתמשכן", מאחר ש(דוגמתו) לא הוחזר לבנ"י?

ב. והביאור בזה:

6) ואף שמשכון זה לקח הקב"ה לאחר שחטאו — היינו לאחר שלא פרעו החוב — ולא בעת ההלואה — הרי כבר ידוע שגם זהו משכון, כפרש"י (משפטים כב, כה): „כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה אלא שממשכנין את הלוה כשמגיע הזמן ואינו פורע" — ואדרבה: מפרש"י זה נראה שהתורה לא דיברה עדיין אודות משכון בשעת ההלואה, כ"א במשכון שלא בשעת הלואה.

7) נח ט, כו.

8) אף שאין הכוונה שבבית שני לא שרתה שכינה כלל, דהרי זהו היפך כל ענינו של הביהמ"ק (ראה לקמן סעיף ב'), כ"א שלא שרתה בו שכינה כמו בבית ראשון [והרי גם זה מספיק להבנת הכתוב „יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם"]. וכו"כ דרגות בהשראת השכינה (ראה פרש"י תשא לד, ט).

9) כח, ל.

עיקר ענין בית המקדש — הוא כמש"כ[10]: ביו אלקים וזה שער ה' שמים (ביהמ"ק שלמעלה), ואומר[11]: מכון לשבתך פעלת ה', המקום אשר הכינותי[12]. ולכן נאמר בו: לבנות את בית ה' בירושלים[13], ונקרא בית עולמים[14] — וכ"ז הוא בשווה בשני הביהמ"ק,

משא"כ המשכן ומשכן שילה שלא היו מכוונים כנגד ביהמ"ק שלמעלה ונקראים "אוהל"[15], אוהל מועד[16] —

דירת עראי להשכינה, והרי אינה דומה כלל דירת עראי לדירת קבע.

וכל זה מובן גם בפשטות לבן חמש (למקרא): הפרטים שבהם שונה בית אחד מבית שני אינם משנים את הנקודה העקרית שבהם: דירת קבע להדר בתוכם; משא"כ "אוהל", גם אם יהיו בו כו"כ פרטים שבהם הוא שוה לבית, מ"מ שונה הוא בנקודתו העקרית: שהוא רק דירת עראי ולא דירת קבע.

ועפ"ז מובן, דאף שאין ב' המקדשות דומים זל"ז בכו"כ פרטים, בכל זאת, מכיון שנקודתם העיקרית אחת היא — "בית" לשכינתו ית' — הרי השני הוא החזרת המשכון של הראשון; משא"כ המשכן, שהי' "אוהל", אאפ"ל בו "שנתמשכן" והוחזר "המשכון" בבית המקדש, מכיון שאינם דומים בנקודתם העיקרית.

ג. ועוד יש לבאר בזה: הרמז לב' המשכונות הוא "המשכן משכון" ב' פעמים, היינו שתי תיבות הדומות זל"ז — הרי זה גופא מלמדנו על הדברים המרומזים על ידן, שגם הם שוין זל"ז, ז.א. שהכוונה היא לב' הבתי־מקדש ולא לאהל שילה ולבית־מקדש וכנ"ל.

וזוהי כוונת רש"י בדיוק לשונו לפרש "(המשכן משכן —) שני פעמים", דבזה הוא מדגיש שאין זה רמז (מיתורא בלישנא דקרא, שאז אין הכרח שהדברים דומים זל"ז), אלא שהלימוד הוא מזה ש"משכן" [מלשון "משכון"] נאמר "שני פעמים", אותו הענין נאמר פעמיים — וזה משמיענו ה"רמז למקדש (כלומר: הוא המקדש הראשון והוא המקדש השני — מקדש

---

10) ויצא כח, יז ובפרש"י שם.
11) בשלח טו, יז ובפרש"י שם.
12) משפטים כג, כ ובפרש"י שם.
13) ד"ה ב ג, א הובא בפרש"י וירא כב, ב.
14) פרש"י תרומה כה, ט.
15) כמ"ש (ש"ב ז, ו) "ואהי' מתהלך באהל ובמשכן", וגם תיבת "באהל" קאי על משכן שילה, כדמוכח מזה שרש"י (שם) מעתיק מן הכתוב התיבות "באהל (ובמש־כן)" ומפרש: "משכן שילה לא היתה בו תקרה אלא בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן". וגם לפי המפרשים ש"באהל" קאי על המשכן שבמדבר ("ובמשכן" קאי על שילה), ג"כ מובן שמשכן שילה לא הי' בית קבוע להשראת השכינה, כמ"ש ב־תחלת הכתוב שם "כי לא ישבתי בבית למיום העלותי את בנ"י ממצרים ועד היום הזה".
ועפ"ז מובן הכרחו של רש"י לפרש בפ' ראה (יב, ט) עה"פ "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה" ש"מנוחה" "זו שילה" ו"הנחלה" "זו ירושלים" — אף שבגמ' (זבחים קיט, א) ארבע דעות בדבר — כי "נחלה" הו"ע ירושה וקביעות, משא"כ "מנוחה" אפ"ל גם בדרך עראי (ע"ד פרש"י בראשית ב, ב).
16) ובכ"ז פרש"י עה"פ "ועשו לי מק־דש" המדבר בעשיית המשכן "ועשו לשמי בית קדושה" — כי בא בניגוד — ל"כליו" שלאחריו. וע"ד פרש"י שבפרשתנו (לח, כב) בית כו' כלים.

אחד, אלא) שנתמשכן בשני חורבנין", ופשיטא שאין המדובר במשכן שילה וביהמ"ק.

ואעפ"כ כותב רש"י "(רמז ל)מקדש", ולא בית המקדש [17], כנ"ל, — כי דרכו שאפילו "אגדה" שבפירושו צ"ל מיי־שבת דברי המקרא ובל' המקרא מצינו "משכן" ו"מקדש" דהיינו הך, משא"כ "בית המקדש".

ד. ועפ"ז (שהעיקר בכוונת הרמז הוא ענין ה"משכון") יובן הטעם למה רמז הכתוב לב' המקדשות כפי שהם "משכון", שהוא ענין החורבן: דאדרבא "משכון" — מדגיש ומחדש [18] שהדבר נמצא בשלימותו תמיד אפילו כשעבר מרשות לרשות; חורבן ביהמ"ק לא הי' באופן שהקב"ה ביטל המציאות ח"ו, כ"א רק שלקח את המקדש בתור "משכון", ואח"כ החזירו (ועתיד להחזירו) לבנ"י.

ואתי שפיר מה שרש"י מסיים בפירושו: "על עונותיהן של ישראל" — כי עי"ז מבאר למה אין זה אלא משכון: דאילו יצוייר שהחורבן הוא מצד המקדש עצמו (שהגיע סוף זמן קיומו שהוקבע לו בתחלה וכיו"ב), הרי זה ביטול; אבל מאחר דהסיבה היא "עונותיהן של ישראל", היינו שהנהגת בנ"י גרמה — הרי זה רק פוגע בהשייכות דביהמ"ק לבנ"י.

ה. עוד טעם בהוספה זו "על עונותיהן של ישראל" שבפירש"י — לתרץ: הן אמת של' הכתוב מוכח דאירי בב' המקדשות ולא בשילה, כנ"ל, מ"מ זה עצמו צריך ביאור: למה לא רמז הכתוב גם חורבן שילה?

ומבאר רש"י "על עונותיהן של ישראל": שכאן מרמזת התורה למקדש ש"נתמשכן" (מבנ"י, והיינו) בעד עונותיהן של כלל ישראל — משא"כ משכן שילה שנחרב בחטאם של חפני ופנחס בני עלי, כמסופר בנביא *[18].

ו. עוד י"ל רמז בהוספת רש"י "על עונותיהן של ישראל", להראות תוקף קיומו של המקדש מצד הקב"ה, היינו גודל חפצו ורצונו ית' שיתקיים ה־מקדש בתוך בני־ישראל: כי אעפ"י שעונות בנ"י הם הגורם לחורבן בי־המ"ק, והרי שנים רבות לפני החורבן כבר היו "עונותיהן של ישראל", כבר עברו כו"כ עבירות, וכן הי' גם בבית שני — בכ"ז חיכה הקב"ה זמן רב ולא נחרב המקדש עד שעברו רבות בשנים. האריך הקב"ה קיום ביהמ"ק שנים רבות בכדי שישובו בנ"י מ־עונותיהן, וישאר הביהמ"ק בבנינו.

וגם ענין זה בא בהמשך למה שנת"ל: כוונת הכתוב כאן לרמז על ביהמ"ק העתידים להיות בבנ"י. ולכן מרמז כל הפרטים המבטאים את עוצם קיומם — שגם בעת חורבנן אינם אלא בבחי' "משכון", וגם זאת לא מצד המקדש, כ"א בעוונותיהם של ישראל;

---

17) דלכאורה "מקדש" הוא שם כללי (גם למשכן), משא"כ "בית המקדש".

18) ולכן אין לפרש כאן "המשכן מש־כן" מל' "ושכנתי" — דמאי קמ"ל, שהרי כבר נאמר "וכן תעשו, לדורות" (רש"י כה, ט) — נוסף ע"ז ד"ושכנתי" הי' ד' פעמים ולא — שני.

*18) ש"א ב'ב רש"י ד"ה באו (זבחים קיב, ב).

ולא עוד, אלא שכ"ז הוא באופן שלא רצה הקב"ה להחריבו [19].

ז. ההוראה מזה בעבודת האדם: "דין לעבד שיהא כרבו" [20]: כמו ש־הקב"ה נמנע מלהחריב את המקדש זמן רב — אף שהסיבה להחורבן ("עונו־תיהן של ישראל") כבר קיימת הייתה הרבה שנים — ובהארכת קיומו של המקדש בזה גופא נתן להם לבנ"י כח וסיוע נוסף לשוב בתשובה; כמו"כ מחובתו של כאו"א להתנהג ככה עם זולתו: לא למנוע ח"ו מלהיות לו עוזר ומסייע בעניני תומ"צ, לעזור לו בעשיית וקיום ה"משכן" — "ושכנתי בתוכם" (השראת השכינה בתוך כל אחד ואחד מבנ"י [21]), אע"פ שהנהגת זולתו אינה כדבעי: ואדרבה, אין אנו רשאים להיפטר מזה מאחר שנצטוינו במ"ע "הוכח תוכיח את עמיתך" [22], "ואהבת לרעך כמוך" [23].

נוסף לזה: בנוגע להשפעה על חבירו בעניני תומ"צ ראוי נוספת, כביכול, מהנהגת הקב"ה עצמו, שאין להתחשב בזה שמצבו הרוחני של חבירו אינו כראוי: בפ' תשא [24] מסופר "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדות גו'", היינו שכשגמר הקב"ה "לדבר אתו החוקים והמשפטים" [25] מיד נתן לו הלוחות, ז. א. שביום ארבעים לעליתו להר סיני סיים הקב"ה את לימודו עם משה, ובאותה שעה נתן לו הלוחות על־מנת ליתנם לבני־ישראל; וגם מבואר [26] שבנ"י עשו את העגל ביום הל"ט לעליית משה לה"ס. נמצא שגם לאחר שעשו את העגל עדיין למד הקב"ה את התורה עם משה (ע"מ

---

19) וי"ל שמ"ש רש"י בד"ה שלאח"ז "משכן העדות — עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל שהרי השרה שכינתו ביניהם" הוא בהמשך למ"ש רש"י בסיום דיבור זה: "על עונותיהן של ישראל" — היינו מכיון שרואים שב' המקדשות נחרבו "על עונותיהן של ישראל", הרי כ"ש שלא יתן להם משכן בשעת החטא גופא*, הגה מזה מוכח "שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל".

20) ברכות נח, ב. ב"ר פמ"ט, ב. זח"ג קיא, א. וראה שמו"ר פמ"ב, ה.

21) כמארז"ל (ר"ח שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו. של"ה שער האותיות אות ל. ועוד) "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם בתוך כל אחד ואחד".

*) ואף שלא נחרבו ב' הבתי מקדש תיכף לאחר שחטאו, כבפנים, מ"מ מובן שלא יתן להם לכתחלה משכן, אם הם עדיין במצב של חטא.

22) קדושים יט, יז — וארז"ל (ב"מ לא, א) "אפילו מאה פעמים". ואפילו את"ל דמצות הוכח תוכיח היא רק בנוגע לעמיתך שאתך בתומ"צ, ולא רק באיסור אונאת חבירו תנאי הוא שצ"ל "אתך בתומ"צ" (ב"מ נט, א. שו"ע חו"מ סי' רכח סעי' א בהג"ה. שו"ע אדה"ז הל' אונאה סעי' ל) — (וצע"ג בזה — וראה רמב"ם הל' דעות פ"ו. שו"ע או"ח סתר"ת. חו"מ סרכ"ת. שו"ע אדה"ז או"ח שם והל' אונאה. הגהות הצ"צ לתניא פל"ב (בקיצורים והערות ע' לו). שו"ת מנחת יצחק חלק ד' סי' עט"ז וש"נ. ועוד. ואכ"מ) — הרי מפורש בשבת (נה, א), דאפילו צדיקים גמורים מחוייבים למחות (תוכחה. פרש"י) ברשעים גמורים. ועד כדי כך — שנתפסים כו' באם לא מיחו.

23) קדושים יט, יח.

24) לא, יח.

25) פרש"י שם.

26) כמפורש (שם לב, ה־ו) "ויאמר חג לה' מחר. וישכימו ממחרת וגו'". וראה פרש"י (שם א).

ללמדה אח"כ לבנ"י), וגם נתן לו אז את הלוחות בכדי ליתנם לבנ"י — אף שבאותה שעה עשו את העגל.

וא"כ על אכו"כ שכן צ"ל הנהגת האדם — שלא למנוע א"ע מלהשפיע על חבירו בעניני תומ"צ, מבלי הבט על מצבו ברוחניות שאינו כדבעי; ואדרבה: עי"ז יפעול שיפור ועלי' רוח־נית (בחבירו ו)גם בעצמו הוא, כי הלא הובטחנו "מאיר עיני שניהם הוי' " [27].

ועיכ"ז נזכה לעשיית המקדש בתוך כל או"א מישראל ועי"ז ל"ובנה מקדש במקומו" [28] ע"י משיח צדקנו בב"א.

(משיחת ש"פ ויק"פ תשל"ב)

---

27) משלי כט, יג. וראה תמורה טז, א.

הקדמת התניא. זראה תו"א בתחלתו (בנוגע לצדקה תרומם גוי): "נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה". ובאוה"ת בראשית (כרך ו' תתרכו, ב) דאלף הוא לא בדרך גוזמא.

28) רמב"ם הל' מלכים ספי"א.